ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

С. Смолінська, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-7355-6988

Львівський національний університет імені Івана Франка

В. Смолінський, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-5482-8263

І. Іваницький, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-8857-257X

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/110.31734/economics2020.27.105>

Смолінська С., Смолінський В., Іваницький І. Глобалізаційні аспекти функціонування світової фінансової системи

Досліджено особливості розвитку світової фінансової системи. Сформульовано теоретичні засади та методологічні підходи до реформування світової фінансової системи. Показано особливості входження терміна «світова фінансова система» у науковий обіг. Акцентовано на інтегрованості фінансової системи в історичному аспекті. Розглянуто особливості незалежності світової фінансової сфери від державного контролю і регулювання.

Обґрунтовано, що визначальною рисою світового фінансового середовища на сучасному етапі розвитку є глобалізація. Визначено, що глобалізація стає постійно діючим чинником як міжнародного економічного середовища, так і внутрідержавного економічного життя. Підкреслено, що однією з найяскравіших форм прояву процесу глобалізації є зростання світового фінансового ринку, фінансових трансакцій, котрі здійснюються між різними суб'єктами світогосподарських зв'язків.

Зауважено, що основною ознакою глобалізації є вільний рух фінансового капіталу. Аргументовано, що внаслідок процесів економічної і фінансової глобалізації сформувався очевидний соціально-економічний розрив між невеликою групою постіндустріальних країн та іншими країнами світу. Стверджено, що сьогодні процеси переливання капіталу між країнами зумовлені переважно тим, щоб диверсифікувати ризики з метою збільшення прибутків. Обґрунтовано, що вплив фінансової глобалізації на ефективність фінансових ринків країн, що розвиваються, невисокий.

Підсумовано, що розвиток глобального фінансового ринку спрямований до все більшого послаблення зв'язків із реальним сектором економіки та зменшення контролю за ними з боку урядів окремих країн та міжнародних організацій. Зазначено, що фінансова глобалізація розвивається неконтрольованим чином і ще становить реальну загрозу для економічної стабільності всіх країн світу. Показано, що інтеграція національних фінансових ринків внаслідок фінансової глобалізації є причиною зростання загальної нестабільності світового фінансового ринку. Аргументовано, що саме глобалізація капіталу стає передумовою нестабільності світового фінансового ринку.

Ключові слова: світова фінансова система, глобалізація, фінансові ринки, капітал, економіка.

Smolinska S., Smolinsky V., Ivanytskyi I. Globalization aspects of the functioning of the global financial system

The article deals with specialties of global financial sphere development. The work shapes theoretical fundamentals and methodical approaches to the global financial system reformation. The peculiarities of entering the term “world financial system” into scientific circulation are presented in the research. The emphasis is made on the integration of financial system in the historical aspect. The peculiarities of independence of the world financial sphere from the state control and regulation are considered by the authors.

It is substantiated that globalization is the essential feature of the world financial environment at the present stage of development. It is determined that globalization is becoming a constant factor in both the international economic environment and domestic economic life. It is noted that growth of the world financial market, financial transactions between various actors in world economic relations is one of the brightest forms of manifestation of the process of globalization.

It is noted that the main feature of globalization is the free movement of financial capital. It is argued that the processes of economic and financial globalization has resulted in the obvious socio-economic gap between a small group of post-industrial countries and other countries. It is stressed that today the processes of capital transfer between countries are mainly due to the diversification of risks in order to increase profits. It is substantiated that the impact of financial globalization on the efficiency of financial markets in developing countries is low.

It is concluded that development of the global financial market is aimed at the weakening of ties with the real sector of economy and reduction of the control over them by the governments of individual countries and international organizations. It is noted that financial globalization is developing in an uncontrolled manner, which poses a real threat to the economic stability of all countries. The researchers note that integration of the national financial markets due to financial globalization is the cause of the growing general instability of the global financial market. It is argued that globalization of capital is a prerequisite for the instability of the global financial market.

Key words: global financial system, globalization, financial markets, capital, economy.

Постановка проблеми. Показною рисою сучасного світового господарства є «самоорганізація» економічної системи, де перебудова чи рекомбінація притаманних їй організаційних чи інституційних форм поєднується зі створенням абсолютно нових. Формується нова архітектура світової системи економіки і політики, яка характеризується певними зрушеннями: стирається межа між внутрішнім і зовнішнім середовищем діяльності, між внутрішньою і зовнішньою політикою. При цьому стрімко набирає силу економізація політики, а геофінансовий простір стає основним; традиційні зовнішньоекономічні доктрини втрачають свою силу, події відбуваються вже не просто на світовому ринку, а у глобальному фінансовому середовищі (просторі). Усе це вимагає реформування принципів, механізмів та методології функціонування міжнародних фінансових інституцій. Глобальна фінансова реформа з огляду на зазначені трансформаційні та структурні перетворення є одним із пріоритетних та актуальних питань сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль у дослідженні проблеми трансформації та формування світової фінансової системи відіграють праці таких вітчизняних учених, як Андрущенко В., Білорус О., Боринець С., Будкін В., Гаврилюк О., Гальчинський А., Гесць В., Даниленко А., Кістерський Л., Клочко В., Лук'яненко Д., Новицький В., Пахомов Ю., Плотников О., Поручник А., Рогач О., Румянцев А., Сікора В., Степаненко В., Федосов В., Філіпенко А., Шаров О., Шнирков О., Юрій С. та ін.

Однак слід зазначити: у вітчизняній та зарубіжній фінансово-економічній літературі все ж таки бракує ґрунтовних наукових комплексних досліджень щодо функціонування світового фінансового середовища в умовах глобалізації. Більшість праць висвітлює лише окремі аспекти проблематики, зокрема такі, як функціонування фінансових ринків, рух капіталу, проблеми координування валютних співвідношень, золотовалютних резервів, ліквідності чи функціонування міжнародних фірм, транснаціональних банків, злиття та укрупнення капіталів, роль світових

фінансових організацій. Практично відсутні наукові розробки, в яких комплексно аналізувався би механізм функціонування усіх складових світової фінансової системи з урахуванням трансформаційних змін, що відбуваються у зв'язку з глобалізацією. Саме тому вкрай необхідними є дослідження проблем сучасного розвитку світової фінансової системи з урахуванням вимог сьогодення. Важливість зазначеного питання та його актуальність зумовили вибір теми нашого дослідження та окреслили коло завдань, поставлених до виконання.

Постановка завдання. Перед нами стояло завдання дослідити сучасні тенденції розвитку світової фінансової системи та окреслити шляхи реформування її діяльності.

Виклад основного матеріалу. Термін «світова фінансова система» досить легко увійшов у науковий обіг, однак юридично світова фінансова система ніколи, ніким і ніде не була оформлена. З огляду на це доцільно згадати справедливе зауваження професора В. Андрущенко, що, якщо фінансова практика має справу з фактами, тобто платежами, фондами, грошовими операціями, зумовленими існуванням і діяльністю держави, то фінансова думка віддзеркалює певний тип ментальності та оперує науково-теоретичними уявленнями про фінанси. І не зайвим є знати, що «наукова думка – не лише сума знань, але й процес історично, методологічно, теоретично зумовлених способів їх одержання, що має за мету пошук істини й забезпечення успішного функціонування фінансової системи» [1, с. 5].

Останніми роками у світовому господарстві та в його фінансовому секторі відбуваються дещо нетрадиційні процеси. Сама фінансова діяльність стає дедалі інтегрованішою. Ті фінансові сфери, які раніше відзначалися чіткою індивідуальністю (фінансові ринки, банківська справа, управління фінансовою діяльністю корпорацій, портфельне інвестування), все більше стають інтегрованими завдяки введенню нових фінансових інструментів, інноваційної фінансової техніки і багатонаціонального підходу до прийняття рішень з питань фінансового управління.

У результаті сучасних глобалізаційних процесів, зростання ринку євровалют, розвитку спільного європейського ринку, посилення ролі транснаціональних корпорацій, низки фінансових і нафтових криз, міжнародної кризи заборгованості змінилося саме фінансове середовище [2, с. 298]. Нині світова фінансова мережа охоплює сотні тисяч транснаціональних і міжнародних фінансово-промислових груп, транснаціональні банки і страхові компанії, ринки цінних паперів, електронні системи банківських розрахунків – як традиційні, так і віртуальні. Глобальна мережа Інтернет-торгівлі та розрахунків перетворила світовий фондовий і валютний ринок на єдиний глобальний фінансовий простір. Ділові операції у цьому просторі здійснюються цілодобово. Інформаційні технології ще сильніше вплинули на фінансове середовище. За рівнем глобалізації фінансова сфера сьогодні випереджає всі сфери реальної економіки.

Визначальною рисою світового фінансового середовища на сучасному етапі розвитку є глобалізація. Глобалізація стає постійно діючим чинником як міжнародного економічного середовища, так і внутрідержавного економічного життя. Однією з найяскравіших форм прояву процесу глобалізації є вибухоподібне зростання останніми роками світового фінансового ринку, фінансових трансакцій, що здійснюються між різними суб'єктами світогосподарських зв'язків.

Основною ознакою глобалізації є вільний рух фінансового капіталу, хоча міжнародний фінансовий ринок ще не став повністю глобальним, оскільки велика кількість країн, які розвиваються, недостатньо інтегрована в нього, а для вільного руху капіталу через національні кордони все ще зберігаються певні перешкоди.

В основі глобалізації – зміни на фінансових ринках. Внаслідок процесів економічної і фінансової глобалізації сформувався очевидний соціально-економічний розрив між невеликою групою постіндустріальних країн («глобальними лідерами») та іншими країнами світу («глобальними аутсайдерами»). Незалежно від того, як оцінювати наслідки фінансової глобалізації, статистичні дані свідчать про фактичну концентрацію капіталів в економічно розвинених країнах. Зокрема, на 20 % населення світу, яке живе в економічно розвинених країнах, припадає 86 % світового ВВП, а на найбідніші 20 % – тільки 1 % ВВП [2].

На початку ХХ ст. більшість фінансових потоків була спрямована від багатих країн до країн, що розвивалися. Проте сьогодні процеси

переливання капіталу між країнами зумовлені переважно тим, щоб диверсифікувати ризики з метою збільшення прибутків. Тому вплив фінансової глобалізації на ефективність фінансових ринків країн, що розвиваються, невисокий. До того ж, більшість цих країн наблизилася до рівня довгострокової рівноваги, коли здатність залучати інвестиції обмежується рівнем технологічного розвитку. Інакше кажучи, з метою використання переваг фінансової лібералізації і залучення іноземних інвестицій потрібно мати об'єкти фінансування – перспективні галузі виробництва, які не лише є перспективними в технологічному аспекті, а й спроможні використовувати іноземні інвестиції.

Зауважимо, що обсяги глобальних фінансових потоків зростали набагато швидше за розвиток реального виробництва і торгівлі, внаслідок чого на кінець 90-х років минулого століття на один دلار у реальному секторі економіки припадало 50 доларів фінансового сектору. Насамперед це виявляється на глобальному ринку цінних паперів, який став не лише основним елементом світового фінансового ринку, а й набув певної самостійності [3].

Загалом слід сказати, що розвиток глобального фінансового ринку спрямований до все більшого послаблення зв'язків із реальним сектором економіки та зменшення контролю за ними з боку урядів окремих країн та міжнародних організацій. Тому фінансова глобалізація розвивається неконтрольовано, що становить реальну загрозу для економічної стабільності всіх країн світу (хоча це не означає, що фінансову глобалізацію потрібно розглядати як процес дестабілізації, навмисно керований певними країнами чи групами).

Наслідком дослідження процесів фінансової глобалізації стало посилення останніми роками уваги до проблем управління глобалізаційними процесами, бо очевидно, що спрощені уявлення про економічну глобалізацію призводили до спроб перенесення західних інститутів та економічних механізмів у периферійні країни. Це давало несподівані наслідки, оскільки ці інститути та механізми не стільки трансформували суспільство периферійної країни, скільки самі починали трансформуватися під впливом соціального середовища периферійної країни (яке часто виявлялося корумпованим).

Загальне посилення складності фінансових ринків і непрогнозованість розвитку глобальної фінансової системи підвищує нестабільність останньої та збільшує кількість ризиків, прита-

манних їй. У контексті теорії складних систем і теорії хаосу неконтрольованість процесів фінансової глобалізації означає лише те, що ці процеси зумовлені чинниками такого порядку, природа яких поки що не вивчена [4].

Саме глобалізація капіталу стає передумовою нестабільності світового фінансового ринку (і світової економіки загалом), провокуючи кризи в країнах, що розвиваються. Підтверджують нестабільність глобальної економіки кризи в Азії, Росії, Бразилії, Аргентині. Зазвичай ланцюгову реакцію дестабілізації викликає комплекс чинників, серед яких – неефективна державна політика, недостатній контроль за фінансовою та банківською системами, політичні кризи, експорт капіталу, погіршення загальної кон'юнктури на світових ринках тощо. Особливо важливим чинником дестабілізації є неконтрольовані транскордонні потоки короткострокових фінансових ресурсів [5].

Глобальний рух фінансового капіталу зазвичай відбувається від центру до периферії під час економічного підйому, але у разі появи найменших ознак спаду капітал швидко починає рухатися у зворотному напрямі, у стабільніші зони світової економіки. Хоча кризові явища можуть мати значний вплив на фінансові ринки всіх держав, у тому числі економічно розвинених, найбільше вони впливають на ринки країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, оскільки уряди і центральні банки цих країн не спроможні у кризових ситуаціях впливати на зміни валютних курсів.

Висновки. Отже, економічна глобалізація є еволюційним підґрунтям зміни світових фінансових відносин й світової фінансової системи, епохою глибокої переоцінки процесів, що відбуваються на планеті, періодом перегляду базових прогнозів і рішень, тобто вона є новим світовим порядком, який поступово встановлюється. У сучасних умовах доцільно й необхідно прямувати до світових перетворень, які мають привести до зміни принципів функціонування світового фінансового середовища. Потрібно поширювати міжнародні стандарти нагляду за банківською системою, фондовим ринком і фінансовими інститутами; створити систему міжнародного фінансового регулювання для розробки єдиних стандартів з нагляду за діяльністю інститутів, які здійснюють операції у глобальному масштабі.

Бібліографічний список

1. Андрущенко В., Горлач М. Соціологія. Харків; Київ: Єдинорог, 2000. 624 с.
2. Глобальные трансформации и стратегии развития: монография / О. Г. Белорус и др. Киев: Оріяне, 2000. 424 с.
3. Клочко В. П. Фінансова глобалізація: позитиви і негативи для перехідної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2002. № 5. С. 43–50.
4. Онищенко С. Фінансова глобалізація як складний інтегрований об'єктивний процес. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 4 (8). С. 126–135.
5. Примостка Л., Чуб О. Фінансова глобалізація: сутність, форми прояву, наслідки. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. № 18. С. 172–182.

Стаття надійшла 24.04.2020